

# Motion till riksdagen

1986/87:N177

Carl Bildt m. fl. (m)

Vissa utgångspunkter för energisystemets  
omställning (prop. 1986/87:159)

---

## Inledning

Olyckan i Tjernobyl utgjorde en tankeställare inte minst beträffande vår beredskap inför akuta miljöstörningar. Även för de svenska kärnkraftverkens del var det väsentligt att konstruktion och handhavanderegler åter noggrant utvärderades. Vi har inom moderata samlingspartiet noga följt de resultat som framkommit vid dessa utvärderingar och kan konstatera att dessa inte ger anledning till en förändrad säkerhetsbedömning av de svenska kärnkraftsreaktorerna.

Svenska myndigheter har, bl. a. genom IAEA, kunnat skaffa sig en god bild av vad som hände i Tjernobyl. Dessutom har expertgruppen för kärnsäkerhet och miljö på regeringens uppdrag dels granskat säkerheten vid de svenska reaktorerna, dels gjort en bedömning av konsekvenserna av en förtida avveckling av kärnkraften i Sverige.

Den havererade reaktorn skiljer sig på en lång rad mycket väsentliga punkter från de svenska reaktortyperna. Grundorsaken till olyckan var en olämplig reaktorkonstruktion med instabila egenskaper kombinerat med en närmast ofattbar brist på respekt från driftspersonalen för gällande säkerhetsföreskrifter. Genom avsaknad av en reaktorinneslutning kom stora mängder radioaktivitet att spridas långt utanför närområdet. *En olycka av den typ som skedde i Tjernobyl kan aldrig inträffa vid svenska kärnkraftverk.*

Svensk kärnkraftsteknologi håller mycket hög kvalitet och svenska kärnkraftverk har utformats för att uppfylla mycket stränga krav. Operatörerna är högt utbildade och tränas intensivt, bl. a. i simulatorer, för att klara av olika tänkbara situationer. Dessutom finns automatiska säkerhetssystem som avlastar operatörerna.

För att minimera riskerna för att ett olyckstillbud i ett kärnkraftverk skall påverka omgivningen har de svenska kärnkraftverken utrustats med ett slags filter som förhindrar att radioaktiva partiklar från reaktorns inneslutning sprids utanför anläggningen.

## Socialdemokratisk energipolitik

Under den första borgerliga trepartiregeringens tid kritiserade socialdemokraterna de borgerliga partierna hårt för att dessa inte kom överens i energifrågan. Socialdemokraterna förespråkade en snabb utbyggnad av de 13 reaktorer som då var beslutade.

Omedelbart efter olyckan vid Three Mile Island utanför Harrisburg i USA 1979 föreföll socialdemokraterna ha ändrat uppfattning. Under en tid lät ledande företrädare för partiet som om de förordade en kärnkrafts-avveckling. Inför 1980 års folkomröstning företrädde socialdemokraterna samtidigt både avveckling och utbyggnad. I argumenteringen för linje 2 underströks att kärnkraften skulle byggas ut för att senare avvecklas.

Den gemensamma framsidan på valsedlarna för linje 1 och linje 2 hade följande lydelse:

Kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd. För att bl. a. minska oljeberoendet och i avvaktan på att förnybara energikällor blir tillgängliga används högst de 12 kärnkraftsreaktorer som i dag är i drift, färdiga eller under arbete. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma. Säkerhetssynpunkter blir avgörande för den ordning i vilken reaktorerna tas ur drift.

Efter folkomröstningen genomdrevs ett riksdagsbeslut om att kärnkraftverken skall vara avvecklade till år 2010, trots att det på linje 2:s röstsedel aldrig förekom någon upplysning om vilket år de tolv kärnkraftverken som då var i drift eller under byggnad skulle tas ur drift.

Fram till Tjernobylolyckan inriktades den socialdemokratiska energipolitiken närmast på att förespråka att en kärnkraftsavveckling skulle ske nära år 2010.

Vidare har energiministern förutspått att vi i Sverige kommer att utnyttja vindkraft i stor skala i framtiden. Trots att de existerande vindkraftverken inte har visat sig vara vare sig ekonomiska eller tillförlitliga anser energiministern att inte mindre än 30 TWh el i framtiden kan produceras av vindkraftverk, därav 2/3 till havs.

På det praktiska planet har regeringens energipolitik mera präglats av omfattande skattefördelar för kol och av att regeringen vill bygga ut vattenkraften i Norrlandsälvar.

Efter olyckan i Tjernobyli underströk energiministern att en olycka i ett sovjetiskt kärnkraftverk inte kunde påverka bedömningen av säkerheten i svenska kärnkraftverk, som är helt annorlunda konstruerade. Samtidigt talade hon emellertid om en ännu tidigare avveckling av den svenska kärnkraften. T. o. m. yttrandefriheten har inskränkts genom en lag som gör att ingen skall kunna göra ens teoretiska förberedelser för att bygga fler kärnkraftverk.

Socialdemokraterna är djupt splittrade i energifrågan. Det leder till att regeringen försöker föra en energipolitik som i första hand är avsedd för att hålla ihop den socialdemokratiska rörelsen. Sveriges intressen får stå tillbaka för partiets behov.

## Propositionen

Regeringen gav energirådet och expertgruppen för kärnsäkerhet och miljö i uppdrag att utvärdera erfarenheterna av Tjernobylolyckan och utreda konsekvenserna av en förtida avveckling av kärnkraften. I propositionen säger sig regeringen instämma i expertgruppens slutsats: "Av expertgruppens rap-

*port framgår att ingenting nu har framkommit som ger anledning att ompröva den tekniska riskbilden vad gäller haverier i svenska reaktorer.*” Trots detta anför regeringen i samma proposition att två kärnkraftsreaktorer förutsätts läggas ned fram till 1996.

Propositionen innehåller emellertid varken några konkreta förslag eller några entydiga riktlinjer. I själva verket är den en mera mångordig variant av det pressmeddelande som socialdemokraternas verkställande utskott publicerade den 27 mars. Inom det verkställande utskottet hade olika politiska viljor kompromissat fram en text som därmed blivit otydlig och tvetydig.

Regeringen säger att den räknar med att det 1993 — 1995 resp. 1994 — 1996 bör finnas förutsättningar för att ta sammantaget två reaktorer ur drift. Regeringen begär dessutom att riksdagen skall godkänna vad som kallas riktlinjer, trots att dessa är sådana att de inte låter sig tolkas. Detta är i sig ett tillräckligt skäl för att propositionen bör avslås av riksdagen.

Regeringen förutsätter i propositionen att den avser att tillsätta ett antal utredningar. En delegation för elanvändning skall inrättas. Statens energiverk skall till årsskiftet utreda de ekonomiska konsekvenserna av den skisserade avvecklingen. Energiverket skall även utvärdera industrins förmåga att anpassa sig till högre elpriser. Kraftindustrin förväntas presentera förslag till hur elförsörjningen skall ordnas. Slutligen skall en utredning som granskar de indirekta skatterna tillsättas, vilken även skall behandla energiskatterna.

Det är, enligt vår mening, en märklig arbetsgång när regeringen först — utan något som helst underlagsmaterial — säger att förutsättningar kommer att föreligga vid mitten av 1990-talet för att avveckla två kärnkraftsreaktorer och därefter tillsätter utredningar just för att klarlägga om det finns sådana förutsättningar. Åter har regeringen låtit det taktiskt-politiska handlandet få företräde framför ansvaret inför nationen.

Propositionen har skrivits på ett förledande sätt. Som alternativ till regeringens förslag att stänga två reaktorer 1993 — 1996 sätts hela tiden en snabb avveckling av alla kärnkraftverk. Det är givet att regeringens förslag med en sådan jämförelse framstår som det minst dåliga och därmed som tilltalande både från miljösynpunkt och med hänsyn till landets ekonomi.

Om regeringen i stället hade jämfört avveckling av två reaktorer med fortsatt drift skulle jämförelsen på samma sätt utfallit till fördel för alternativet att fortsätta att driva alla kärnkraftverken.

## Skattehöjningar ofrånkomliga

När regeringen talar om hushållning menar den egentligen att elskatten skall höjas. Hushållningen skall framtvingas genom att elpriset ökar, vilket kommer att reducera elanvändningen. Visserligen talar man i propositionen om att det är en fördel att vi i Sverige, i motsats till de flesta länder, har en fungerande marknad för elkraft, och att denna bör bibehållas. Samtidigt förklarar emellertid regeringen att den avser att manipulera marknaden. Detta skall uppenbarligen ske genom att regeringen höjer avkastningskravet på Vattenfalls statskapital. Detta kommer att tvinga Vattenfall, som är

prisledande, att höja sina kraftpriser. Detta kan i sin tur enligt regeringen *"leda till oskäligt stora vinster i företag som äger äldre kraftverk med låga produktionskostnader"*. Därför överväger regeringen uppenbarligen något slags skattehöjning.

Regeringen anser att det behövs en ordentlig skattehöjning för att konsumtionen skall minska. Men en sådan skattehöjning strider mot det mål som regeringen själv angivit i propositionen: *"Omställningen måste genomföras på ett sådant sätt att uppställda välfärds mål inte äventyras. Den får inte heller leda till en sådan ökning av de relativa energikostnaderna i Sverige att vår konkurrenskraft försämras."*

Regeringen är medveten om att elprishöjningarna kommer att undergräva företagets konkurrenskraft. Längre fram i propositionen påpekas nämligen att företag med stor elanvändning kommer att drabbas: *"Sådana företag svarar för en förhållandevis stor del av industrisysselsättningen i bl. a. Bergslagen och Norrland, dvs. i regioner som i dag har betydande sysselsättningsproblem till följd av strukturomvandlingen i industrin."*

De företag som enligt industriverket kommer att drabbas hårdast av höjda elpriser innefattar bl. a. gruvindustrin, den skrotbaserade stålindustrin, koppar-, bly- och aluminiumsmältverk samt kemisk basindustri. Inom den så viktiga massa- och papperindustrin kommer produktionen att sjunka avsevärt, framhåller Svenska cellulosaförbundet och pappersbrucksförbundet i sitt remissvar på expertgruppens rapport.

Regeringen avser således att medvetet driva en politik som kommer att leda till fler företagsnedläggelser och ökad arbetslöshet. Detta är många inom bl. a. fackförbunden väl medvetna om. Det kommer därför att ställas krav på regeringen att den skall mildra effekterna av sin politik. Möjligheterna för regeringen att hjälpa de drabbade företagen är begränsade. Om undantag från elprishöjningarna görs för storförbrukarna, förfelas delvis syftet med prisökningarna, samtidigt som Sverige riskerar att bryta mot internationella frihandelsregler genom att ensidigt gynna viss industri.

De elprishöjningar som blir konsekvensen av den socialdemokratiska energipolitiken kommer att grundligt påverka den svenska ekonomin. Man kan jämföra regeringens planerade elprischock med de oljeprischocker som gav stora omställningsproblem. Då utsattes emellertid också Sveriges konkurrentländer för oljeprischockerna — de anpassningsproblem som blir följden av en elprischock kommer vi att tvingas bära själva.

Effekterna på elförbrukningen av en stor skattehöjning kan dessutom ifrågasättas. Det finns inte någon god uppskattning av hur mycket elpriset måste höjas för att hushåll och företag skall tvingas minska sin elförbrukning så mycket att ens en reaktor skall kunna avvecklas.

Den ökade förbrukning av elkraft som skett på oljeprodukternas bekostnad alltsedan den första oljekrisen har t. ex. resulterat i att många förbrukare har moderna värmeanläggningar som baseras på el. Dessa kommer i relativt liten utsträckning att skrotas även om elpriserna ökar betydligt de närmaste åren. Dessutom bör understrykas att elkraften i praktiken är oersättlig i många applikationer — inte minst inom industrin.

Även för många hushåll — främst de 1,2 miljoner som till stor del utnyttjar el till uppvärmning — kommer en anpassning till drastiskt ökade elpriser att bli mycket påfrestande.

Flera av remissyttrandena över expertgruppens utredning understryker betydelsen av god tillgång till elkraft. Ingenjörsvetenskapsakademin (IVA) anser att det är nationalekonomiskt motiverat att den pågående övergången till el som energibärare fortsätter. El erbjuder utomordentligt stor flexibilitet i både produktions- och användarleden, påpekar man.

Det finns även ett direkt samband mellan ökad ekonomisk aktivitet och ökad elförbrukning. Om vi i Sverige skall kunna komma till rätta med våra långsiktiga ekonomiska problem måste produktionen öka — inte minska. Ökad produktion förutsätter tillgång till elkraft.

Redan med måttlig ekonomisk tillväxt kommer Sverige emellertid att ha otillräcklig elproduktion. I vintras låg effektförbrukningen mycket nära den maximalt möjliga produktionen trots att de oljeeldade kraftverken användes under kalla vinterdagar. Även i energihänseende är marginalerna relativt små. Ett torrår kan innebära att oljekraftverken måste köras under långa tider. *Sverige har behov av mer elkraft — inte att avveckla kraftverk.*

## Ny elproduktion

Utöver skattehöjningar skall enligt regeringen tillförsel av ny produktionskapacitet skapa förutsättningar för avveckling av två reaktorer. Ett konkret riksdagsbeslut om en sådan avveckling kan emellertid fattas tidigast 1988. Om berörda kraftföretag därefter skall kunna göra ordentliga ekonomiska och tekniska analyser kommer mycket kort tid att återstå för projektering, koncessionsnärmsbehandling, uppförande och intrimning av nya kraftverk. Regeringen säger emellertid att den förväntar sig att dessa anläggningar skall kunna ge ett säkert produktionstillskott redan vid mitten av 1990-talet.

Regeringen nämner visserligen kraftvärme, men potentialen för ny kraftvärme är liten. De flesta kommuner har byggt ut fjärrvärmen i större tätorter. Skall kraftvärmeanläggningar anläggas kräver detta att kommunerna skrotar nästan nya värmeverk — värmeverk som ofta uppförts med statligt stöd.

I propositionen talas även om det positiva med småskalig elproduktion. En ändring i ellagen förutsätter så att kraftbolagen måste köpa kraft från alla små producenter som önskar sälja. Det kan naturligtvis vara bra med småskalig elproduktion, men kostnadsmässigt har denna form av elproduktion oftast visat sig klart ofördelaktig. Dessutom kan den el som produceras i en kärnkraftsreaktor knappast ersättas med småskalig produktion.

Troligen måste regeringen förlita sig på att kraftbolag under stor tidspress bygger kraftverk som baseras på konventionell och utprövad teknik. Den mest utprövade tekniken är kol- och oljekraftverk.

Under de senaste månaderna har det talats mycket om att naturgas kan ersätta kärnkraft. Som vi tidigare framhållit har Sverige ett överhängande behov av att bygga ut kraftproduktionen. Gaskraftverk har vissa fördelar genom att de snabbt kan startas och stoppas.

Det finns emellertid nackdelar med gasen. Det finns t. ex. ännu inget realistiskt sätt att beredskapslagra naturgas. Det nuvarande stamledningsnätet måste byggas ut om man samtidigt skall kunna klara den nu projekterade utbyggnaden av gasnätet till Mellansverige och den stora förbrukning

som skulle tillkomma om man uppförde ett eller flera stora gaskraftverk. En sådan utbyggnad kan ta flera år, särskilt om det svenska gasnätet skall anknytas till de nya norska gasfälten.

Mot. 1986/87  
N177

## Ekonomiska konsekvenser

För kolkraftverk är det möjligt att göra en ekonomisk kalkyl över merkostnaderna. Energiverket beräknar att det skulle kosta ca 20 miljarder kronor att avveckla två reaktorer och ersätta dessa med kolkondenskraftverk. Därtill kommer kompensation till kraftbolagen. Sydkraft har angivit att kostnaderna för att ta de två Barsebäcksreaktorerna ur drift kommer att belöpa sig till minst 25 miljarder kronor.

Vad beträffar gaskraftverk är det svårare att göra kostnadsprognoser. Gaspriserna är kopplade till oljepriserna, men prisformlerna är oftast hemliga.

## Miljömässiga konsekvenser

Kärnkraftverken ger inte upphov till några luft- eller vattenföroreningar. Det sker inga utsläpp av svaveldioxid, kväveoxid eller ens koldioxid. Kärnkraften är en ren energikälla. Beträffande problemen med slutförvaringen av utbränt bränsle har energiministern konstaterat att dessa nu är lösta.

De alternativ som nu nämns i stället för kärnkraft är alla kraftkällor som innebär betydande miljöpåverkan.

Socialdemokraterna skulle gärna vilja bygga ut en eller flera av de s. k. fyra orörda huvudälvarna samt en del andra älvar. Så sent som i höstas förlorade regeringen sin kamp för att lägga Råneälvens dalgång under vatten. Om en stängning av de två reaktorerna resulterar i att socialdemokraterna får stöd för sin älvutbyggnadspolitik kommer värdefulla naturmiljöer att förstöras för alltid.

Om ersättningskraften tas från kolkondenskraftverk — vilket för närvarande förefaller vara det mest realistiska alternativet — innebär det ett påtagligt tillskott av luftföroreningar. Med tanke på den korta tiden kommer kraftbolagen knappa på att kunna använda ny teknik som ger löfte om bättre miljövärden.

På baksidan av linje 2:s röstsedel stod: "Elproduktion genom olje- och kolkondenskraftverk undviks." Nu förefaller det i stället som att dels nya kolkondensverk kan komma att byggas, dels att de existerande oljekondensverken i Stenungsund och Karlshamn — som saknar ordentlig rökgasrening — kommer att vara i drift under mycket längre tid av året. De lokala miljöskadorna kring dessa båda orter är redan betydande.

Beträffande gas framhålls det ofta att den är mycket miljövänlig. Det är riktigt att föroreningarna är mindre, men det finns likväl problem med utsläpp av kväveoxider, och emissioner av koldioxid kan aldrig undvikas.

## Moderat energipolitik

Att beskriva ett kärnkraftverk och än mer effekterna av lågaktiv strålning är besvärligt. Forskare, politiker och massmedia har inte tillräckligt väl för-

mått förklara orsakssammanhang och konsekvenser för allmänheten. Vi har därför förståelse för att många medborgare blivit oroade av vad som hände i Tjernobyl. Olyckan ställer därför ännu större krav på framför allt politiker och massmedia när det gäller att till allmänheten förmedla en vederhäftig bild av kärnkraftens och andra energikällors för- och nackdelar i stället för att underblåsa den oro som var en naturlig följd av Tjernobyl-katastrofen. Om så sker kommer, enligt vår mening, allmänhetens kunskap efter hand att öka och därmed också förståelsen för behovet av att bibehålla kärnkraften.

Politikerna måste i sista hand göra en avvägning mellan för- och nackdelar med olika energikällor. För vår del har vi funnit att konsekvenserna av en förtida kärnkraftsavveckling, från såväl miljö- som kostnadssynpunkt, är så allvarliga att sådan avveckling vore orimlig.

Vi har många gånger tidigare framhållit att det inte finns någon anledning att fastställa när de nuvarande kärnkraftverken skall tas ur drift. Detta bör ske med hänsyn till dessa kärnkraftverks säkerhet.

Vi har också påpekat att folkomröstningen gällde kärnkraftsreaktorer. Framtidens teknik berördes inte. En intressant teknisk lösning är mindre kärnvärmeverk enligt den s. k. SECURE-modellen. I dessa har säkerhetstänkandet drivits ännu ett steg längre. Säkerhetssystemet är inte avhängigt av pumpar, styrsavar e. d. utan är konstruerat i enlighet med fysikaliska lagar, vilka gör att reaktorn stänger av sig själv vid ett olyckstillbud. Vi anser att denna nya teknik förutsättningslöst måste utvärderas.

När våra nuvarande kärnkraftverk avvecklas är det nödvändigt att dessa ersätts med kraftkällor som är både miljövänliga och säkra. Vi kan inte i dag peka ut någon sådan energikälla. Detta är anledningen till att man bör vänta så länge som möjligt med ett avvecklingsbeslut. De svenska kärnkraftverken bör tas ur drift när de inte uppfyller säkerhetskraven. Till dess är det mest fördelaktiga för både miljön och ekonomin att de nyttjas. Om bara en del av kostnaderna för att ta kärnkraftsreaktorerna ur drift kunde satsas på att undanröja de verkliga miljöproblemen — luft- och vattenföroreningar — skulle mycket kunna göras för att förbättra miljön i Sverige. Att avveckla kärnkraften minskar möjligheterna att förbättra vår miljö. Inställningen att avveckla senast 2010 innebär dessutom att regeringen redan bundit sig vid ett handlande som kommer att medföra stora merkostnader för det svenska folkhushållet.

Det är, enligt vår mening, orimligt att nu ta ställning till regeringens mycket diffusa riktlinjer. Om föreliggande proposition bifalls, av riksdagen, fruktar vi att detta i framtiden kommer att tolkas som ett beslut att två kärnkraftsreaktorer skall avvecklas senast 1996. Ett bifall till propositionen innebär vidare en ytterligare låsning vid en avveckling av de därefter återstående reaktorerna mellan 1996 och 2010. Konsekvenserna av detta är inte heller redovisade i propositionen.

Vi har under de senaste åren fört fram våra förslag på det energipolitiska området i flera motioner. Sammanfattningsvis anser vi:

- De nuvarande kärnkraftsreaktorerna bör nyttjas så länge de uppfyller säkerhetskraven. Dessa krav skall givetvis revideras och skärpas om nya erfarenheter framkommer.

- Nya koleldade kraftverk bör undvikas. Endast prototypanläggningar för miljövänlig teknik bör för närvarande byggas. Gränsvärdena för utsläpp från de existerande anläggningarna måste skärpas väsentligt.
- Naturgasnätet bör kunna byggas ut i den takt de marknadsmässiga förutsättningarna föreligger.
- Vattenkraften bör inte byggas ut i de orörda huvudälvarna. Utbyggnaden i andra vattendrag bör främst inriktas på ombyggnad och effektivisering av befintliga anläggningar.
- Energibeskattningen måste ses över. Den nuvarande skattemässiga favoriseringen av kol bör avskaffas. Skatten bör baseras på energilikformighet samt ta hänsyn till olika energiformers miljökonsekvenser. En inordning av energiskatterna i momssystemet bör övervägas.

## Hemställan

Med stöd av ovanstående hemställs

1. att riksdagen avslår de av regeringen föreslagna riktlinjerna i fråga om vissa utgångspunkter för energisystemets omställning.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående energipolitikens framtida utformning.

Stockholm den 1 juni 1987

*Carl Bildt (m)*

*Lars Tobisson (m)*

*Anders Björck (m)*

*Nils Carlshamre (m)*

*Rolf Dahlberg (m)*

*Bo Lundgren (m)*

*L. Arne Andersson (m)*  
*i Ljung*

*Ingegerd Troedsson (m)*

*Ingrid Sundberg (m)*

*Rolf Clarkson (m)*

*Ann-Cathrine Haglund (m)*

*Sonja Rembo (m)*

*Per-Olof Strindberg (m)*



